

**NİTEL ARAŞTIRMALARDA KONUMSALLIK VE
DÜŞÜNÜMSELLİK: YAKINLIK VE MESAFE ARASI MÜZAKERE**

Gamze KAÇAR TUNÇ¹

Öz

Nitel araştırmalarda en önemli araştırma enstrümanı olan araştırmacının, araştırmaya olası etkilerini anlama noktasında “konumsallık” önemli bir metodolojik kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. “Araştırma sürecinin” ve genel olarak araştırmacının kimliğine ve ideolojik duruşuna göre tanımlanan “konumsallığın” birbirleri üzerine olası etkileri bu makalenin temel tartışma konusudur. Alan yazında çoğunlukla, “içeriden” ya da “dışarıdan” bir araştırma sürecine yol açan koşullar ve bu koşulların araştırma üzerine olumlu/olumsuz etkileri tartışılmaktadır. “Tamamen içeriden” ya da “tamamen dışarıdan” bir araştırmanın mümkün olup olmadığı ise genellikle sorgulama dışı bırakılmaktadır. Farklı olarak, bu makalede, araştırma sürecinde konumlar arasında keskin bir ayrımın mümkün olup olmadığı sorgulanmaktadır. Ayrıca, araştırmacı ile araştırması arasındaki ilişkisellik tartışılmaktadır. Sonuç olarak, “içeriden” ve “dışarıdan” konumlar arası uzlaşımın mümkün olabileceği ve konumsallığı “arada alan” olarak benimsemenin faydaları ortaya konmuştur. Araştırmacının kendi konumunun farkına varması ve bulgular üzerine etkisini kontrol edebilmesi için ise “düşünümsellik” önemli bir metodolojik tutum olarak ön plana çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler: konumsallık, içeriden/dışarıdan, kimlik, ideoloji, düşünümsellik

**POSITIONALITY AND REFLEXIVITY IN QUALITATIVE RESEARCH:
NEGOTIATION BETWEEN RAPPORT AND DISTANCE**

Abstract

Positionality is an important methodological concept in understanding the possible effects of a researcher on research. This article’s main discussion topic is the mutual interaction between the researcher’s “positionality” and “the research process”. The conditions leading to an “insider” or “outsider” research process and these conditions’ positive/negative effects on the research have been discussed in the literature.

¹ Arş. Gör., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, gamzekt@kmu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6291-8683

However, it is often not questioned whether a “completely insider” or “completely outsider” investigation is possible. In this article, it has been questioned whether it is possible to make a sharp distinction between these positions during the research process. Additionally, the relationality between the researcher and his/her research has been discussed. As a result, adopting positionality as “the space between” has been suggested. "Reflexivity" has also come to the fore as an important methodological attitude in order for the researchers to become aware of their positionality and control their own influence on the findings.

Keywords: positionality, insider/outsider, identity, ideology, reflexivity

Giriş

Nitel araştırmalarda araştırmacının rolü ve konumu metodolojik bakımdan önemli bir tartışma konusudur. Araştırmacının kim olduğu ile yapmayı planladığı ya da yapıp sonuçlandırdığı araştırması arasında inkâr edilemez bir ilişki vardır. Max Weber'in (2017 [1949], s. 174-180) dile getirdiği üzere farklı sosyal konumlar, farklı ilgiler ve değerler, sadece araştırma bulgularını değil araştırmaya değer görölen problemin seğimini bile etkilemektedir. Benzer şekilde Wilhelm Dilthey, doğa bilimcilerinin dahi belirli bir yasayı keşfetmelerinde kendi kişisel meraklarının rol oynadığını belirterek, özellikle sosyal bilimlerde, bilimsel bilginin sadece ampirizme dayalı olmadığını, aynı zamanda tarihsel ve kültürel bir anlamının ürünü olduğunu savunur (Özlem, 2015, s. 38). Bu görüşlerin uzunca süre taraftar bulamaması ve eleştirilmesi aslında, hâkim olan bilim ve bilim insanı imajından kaynaklanmaktadır. Duygusal yansızlık, tarafsızlık, örgütlü şüphencilik gibi bilimsel normlar, neyin bilimsel neyin bilimdışı olduğunu belirlemek için kullanılan kıstaslardır. Bilim insanlarının da tamamen bu normlara uyarak bilimsel faaliyetlerde buldukları varsayılr (Mulkay, 2016, s. 347). Ancak her bir norma tam bağlılık gerçekte ne kadar mümkündür?² Barnes'e göre (2016) bilimsel toplulukların bu kabulleri, geçmişten beri bünyelerinde taşıdıkları ve kültürel inanışlara dönüşen ideolojilerdir. Oysa ideoloji ve bilim her zaman birbirine taban tabana zıt iki şey olarak algılanır. “İdeoloji, toplumsal faktörler tarafından çarpıtılmış veya ters bir şekilde etkilenmiş düşünce”³ olarak ele alınır; “buna karşılık

² Bilimsel normların belirlenmesi ve kıstas olarak kullanılmasında iktidar ilişkilerinin etkisi şüphesiz ki sorgulanmalıdır ancak bu konu bu makalede kapsam dışı bırakılmıştır. Bu konuyla ilgili daha detaylı bir tartışma için bk. Lynch (2016).

³ İdeolojinin TDK sözlüğüne göre sözcük anlamı: “Siyasal veya toplumsal bir öğreti oluşturan, bir hükümetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dini, moral, estetik düşünömler bütünü”dür. Bilimsel bir savunu ile ideolojik bir savunun birbirinden farklı olarak değerlendirilmesi, temelde, ilkinin deney ve gözleme dayalı bir sürece diğerinin değerlere dayandığı fikrinden kaynaklanmaktadır. Oysa Barnes'in (2016) vurgusu bilimsel iddiaların da altında bir parça da olsa ideoloji yatmasıdır. Çok dillendirilmese de her bir bilimsel araştırma bir felsefi varsayıma, bir ontolojik, epistemolojik ve metodolojik tutuma

[bilimsel] betimlemelere veya empirik iddialara ideolojik olarak *değer biçilir*” (Barnes, 2016, s. 315, 319). Yürütölen bilimsel bir çalışma belirli etik kodlar ve amaçlar üzerine yatabilir (feminist ve sosyalist perspektifler buna örnekle olarak verilebilir). Bu durumda bu kodlar ve amaçlar ideolojiler olarak adlandırılabilir (Lynch, 2016, s. 425-6). Bu gibi olasılıkların sorgulama dışı bırakılması araştırmacının ideolojisini ve dolayısıyla konumunu da sorgulama dışı bırakmaya sebep olacaktır. Oysaki konumsallık, araştırma süresince araştırmacının alacağı kararlar ve bakış açıları üzerinde etkili olacaktır. Öyleyse, araştırmacının kim olduğunun ve araştırma nesnesine göre aldığı konumun tartışılması, hem araştırma sürecinin hem de bulguların niteliğinin ortaya konulması adına anlamlıdır.

Araştırmacının konumu, çalışmanın konusuna göre araştırmacının durduğu sosyal ve politik pozisyonu temsil etmektedir (Rowe, 2014, s. 2). Kavram genellikle katılımcı grupla girilen “içeriden” ya da “dışarıdan” ilişkiye atıfla kullanılmaktadır. Benzer veya aynı ideoloji etrafında toplanabilmek ve/veya benzer bir kültürel, toplumsal, ekonomik geçmişe sahip olmak araştırmacıyı araştırılan grubun içerisinden kılarken ideolojilerin çatışması ve/veya kültürel, toplumsal, ekonomik farklılaşmalar araştırmacıyı dışarıdan bir konuma yerleştirebilmektedir. Özellikle nitel yöntemlerin kullanıldığı alan araştırmalarında araştırmacı daha görünür hale gelmektedir. Araştırma probleminin belirlenmesinden sonuç raporunun yazılmasına kadar olan uzun sürecin araştırmacının kendi perspektifinden süzöldüğü (Nahya ve Harmanşah, 2018, s. 22); araştırmadaki içeriden ya da dışarıdan konumuna göre ise topladığı verilerin çeşitliliği ve derinliğinin farklılaştığı söylenebilir (Breen, 2007, s. 163). Araştırmacının araştırma nesnesine yaklaşımı ve ona yansıtıkları kadar, araştırılanların da araştırmacıyı nasıl gördükleri şüphesiz ki bu süreci ve bulguları etkileyecektir. Qin’in de (2016) belirttiği gibi, nitel araştırmalar araştıran ve araştırılan arası “diyalojik bir süreç”tir. Bu bakımdan araştırmacı ile araştırması arasında çok faktörlü ilişkisel bir bağ olduğu söylenebilir. Bu ilişkiselliği fark etmek için ise araştırmacının kendi bireysel, toplumsal ve politik gerçekliğini daha araştırmanın en başında değerlendirmesi ve - araştırılanlarla ilişkisini de dikkate aldığı- “düşünömsel (reflexive)”⁴ bir araştırma süreci geçirmesi gereklidir (Denzin ve Lincoln, 2003, s. 31).

dayanmaktadır. Bu varsayım ve tutumların da aslında belirli ideolojilerden kaynaklandığı fikri, Barnes’in vurgusunu anlaşılır kılmaktadır.

⁴İngilizce “reflexivity” olarak kullanılan kavram, Türkçeye çevirme noktasında “düşünömsellik”, “dönüşömsellik”, “yansıma/yansıtma”, “kendine dönüşlü” ya da “refleksivite” gibi farklı kelimelerle ve çoğu zaman da -anlam kargaşasına yol açsa da- farklı anlamlarla kullanılmaktadır. Reflexivity kelime anlamı olarak *Cambridge Dictionary*’de (t.b.) “birinin kendi duygularını, tepkilerini ve dürtülerini (= davranış sebeplerini) ve bunların bir durumda ne yaptığını veya düşündüğünü nasıl etkileyebileceğini inceleyebilmesi gerçegi” olarak tanımlanmaktadır. Bu kavramı teorik ve metodolojik bir bakış açısı olarak özellikle fenomenoloji ve

Araştırmacının katılımcı grupla kurduğu içeriden ya da dışarıdan ilişkinin araştırma süreci üzerine olası etkilerinin fark edilebilmesi için ilk olarak, bu ilişkinin araştırmanın başında sabit bir şekilde belirlenmiş olup olmadığının, daha sonra ise araştırma sürecinin bu ilişki üzerine olası etkilerinin neler olabileceğinin değerlendirilmesinde fayda vardır. Birbirini dışlayan ve kesin çizgilerle ayırmış gibi tezahür edilen bu iki konum ve bu konumların araştırmacı-araştırılan arası ilişkiye, alana erişime, veri toplama sürecine etkileri; ayrıca düşünömsel bir araştırma süreci geçirmenin araştırmacının bu konumlar üzerindeki kontrolü ele geçirmesine etkisi makalenin temel sorunsalını belirlemektedir⁵. İlk olarak içeriden ve dışarıdan konumlanmanın alan yazında tam olarak neyi ifade ettiği, daha sonra bu iki konum arasında bir münazaranın mümkün olup olmadığı sorgulanacak; son olarak ise araştırmacının bir metodolojik tutum olarak düşünömselliği kullanmasının, kendi konumu ve rolü üzerindeki kontrolüne etkisi tartışılacaktır.

Konumsallık: Yakınlık ve Mesafe Arası Gerilim

Konumsallık, genel olarak araştırma sürecinde, araştırmacının ilişki ve iletişim kuracağı topluğun içerisinden ya da dışarisından olması ve buna göre onlarla kuracağı ilişkinin mahiyetiyle ilgilidir. Merton'a (1972, s.21) göre, en basit haliyle, içeriden olanlar bir topluluğun ya da kolektif bir birliğin *a priori* bilgisine sahip olduğu düşünömler, dışarıdan olanlar ise bu bilgiye sahip olmayanlardır. Diğer bir deyişle içeriden biri, sahip olduğu kimlikler (cinsiyet, yaş, etnisite, din vb.) dahilinde grupla "yaşanmış bir tanıdıklığa" sahipken, dışarıdan biri, gruba dair herhangi "yakın (intimate)" bilgisi ve gruba serbest giriş izni olmayan bir yabancı olarak tanımlanabilir (Griffith, 1998, s. 361). Bunlar dışında cinsel yönelim, eğitim seviyesi, meslek, sosyo-ekonomik sınıf gibi nitelikler; deneyimler; tüm bu nitelikler ve deneyimlere bağlı olarak gelişen "dünya görüşü" (ideolojik duruş), hepsi birden bir topluluğa dahil olma ya da olmama kıstasları olarak belirlemektedir (Rowe, 2014, s. 4). Kısaca, bir topluluğun parçası olma durumunda paylaşılan ortak değerler ve bilgilere vurgu vardır (Simmel, 1950, s. 367).

Bu paylaşılan değerler ve bilgilerden kaynaklı olarak, özellikle ayrımcılığa maruz kalmış grupların ve toplulukların araştırması yapılırken onları en iyi anlayacak olanların yine aynı grubun üyeleri olabileceği düşünömler. Örneğin, Merton'ın (1972, s.13-23) -biraz da

etnometodolojide; Pierre Bourdieu, Anthony Giddens ve Ulrich Beck'in sosyolojik çalışmalarında, az çok farklı anlamlarla, görmek mümkündür. Bu makalede ise kelimenin metodolojik anlamı ele alınıp tartışılmış ve kavramı ifade etmek için Türkiye'deki yaygın kullanımı gözetilerek "dünömsellik" ifadesi tercih edilmiştir.

⁵ Bu makalenin her bölümünde yapılan sorgulamalar, konuların ele alınış biçimi ve verilen örnekler düşünömsel bir tutumu yansıtmaktadır. Ancak, makalenin işleyişi sebebiyle kavramın detaylı bir tartışması en sona bırakılmıştır.

eleştirel olarak- belirttiği gibi, Amerika'da uzunca süre siyahiler üzerine yapılan araştırmaların (Black Studies) yine siyahiler tarafından yürütölmeye gerektiğine inanılmıştır; benzer şekilde feminist araştırmaların sadece kadınlar tarafından yürütölmeye gerektiğini savunanlar sayıca fazladır. Bu çabanın sebebi şüphesiz ki, özellikle ayrımcılığa maruz bırakılmış ve ikincil konuma atılmış toplulukların, sınıfların veya statü gruplarının kendileri ile ilgili araştırmaları aynı zamanda bir toplumsal hareket ve hak arayışı olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır (Ritzer ve Stepnisky, 2014, s. 447). Kendi varoluşlarını yine kendilerinin ispatlaması gerektiğine ve dışarıdan birinin grubun iç deneyimlerini tam olarak anlayamayacağı ya da bilgi üretimi sürecinde kendini araştırmada otorite haline getirebileceğine dair inançları dışarıdan bir araştırmacıyı reddetmektedir (Breen, 2007, s. 165). Güç ilişkilerinde araştırmacının baskın olması demek, araştırılanları kendi ideolojisi üzerinden okuması ve onların bilgi üretiminde daha az görünür olmaları demektir. Araştırmacının ve araştırma grubunun kimlikleri ve ideolojik duruşlarının benzerliği ve farklılığı, şüphesiz ki güç ilişkileri üzerinde de söz sahibi olabilir (Nahya ve Harmanşah, 2018, s. 24).

İçeridenlik ve dışarıdanlık arasına keskin bir çizgi çizmeye sebep olan şey aslında, bu konumları önceden verili ve değişmez olarak kabul etmektir (Merton, 1972, s. 14). Kimlikler genellikle bir kolektivitinin parçası olmayı gerektirirken diğer yandan da o kimliği paylaşmayanların yabancı olması, onlardan "farklı" olarak var olmayı baştan kabul etmeyi gerektirmektedir. Simmel'e göre de, iki kişi ya da iki grup arasındaki ortak olmayan şeylere yapılan vurgu yakınlık ve mesafe arasındaki bu gerilimi artırmaktadır:

Bir ülkenin, şehrin, ırkın vb. yabancı için vurgulanan şey, yine, bireysel bir şey değil, kökenin yabancı oluşudur ki bu da başka birçok yabancıyla paylaştığı ya da paylaşabileceği bir niteliktir. Bu nedenle yabancılar aslında birey olarak değil, belli bir tipte yabancılar olarak algılanırlar (Simmel, 2015, s. 153).

Bu önceden verili kimlik ve konumlar, bir yabancı için bir grubun ruhunu paylaşmasına ve hissetmesine engel olarak görölmektedir. Aynı zamanda içeriden kabul edilebilecek birinin de (örn. kültürel geçmiş bakımından) topluluk üyelerinden farklılaşmasına ya da farklı bir takım kimlik ya da kimlik yorumlarına, farklı deneyimlere sahip olmasına imkan yokmuş gibi algılanmasına sebep olmaktadır⁶.

⁶ Örnek olarak Türkiye'de yürütölen bir araştırma için Türk bir araştırmacı, paylaşılan sosyal, kültürel ve tarihsel bağlamdan dolayı, içeriden olabilir; ancak mezhebi, politik duruşu, cinsel yönelimi vb. pek çok başka açıdan ele aldığı araştırma grubunun yabancı olabilir.

Araştırmacının konumu bakımından kimlikler yine önemli faktörler olarak belirmektedirler. Bauman'ın (2017 [2004], s. 19)) belirttiği üzere, kimlikler bir topluluğa aidiyet ile ilişkilendirilerek topluluklar arası muhalefetlerin konusu haline getirilirler. Araştırmacı da toplumsal bağlamı ve ideolojisi bakımından, içinde araştırmasını yürüttüğü topluluğun ya bir parçası ya da yabancıları olarak konumlanabilmektedir. Önceleri, objektif veri üretimine engel olabileceği düşünceyle “gerçek” bir araştırma süreci olarak pek kabul görmeyen içeriden araştırmalar, daha sonraları katılımcıları daha iyi anlamaya ve araştırmaya katabileceği avantajlara yönelik metodolojik vurgulardan dolayı önem kazanmıştır (Gair, 2012, s. 138). Araştırmacının katılımcı grubun bir üyesi olmasının araştırmaya kazandırabileceği pozitif özellikler literatürde genellikle şöyle sıralanmaktadır: alana kolaylıkla erişebilme, araştırılanlarla güven ilişkisi kurmada sorun yaşamama, grup içi anlamları doğru aktarabilme ve güç ilişkisini dengeleyebilme (Breen, 2007, s. 163; Ergun ve Erdemir, 2010, s. 18; Kerstetter, 2012, s. 100).

Araştırma alanına erişim başlı başına üstesinden gelinmesi gereken bir konudur. Alana erişim, genellikle etnografik araştırmalarda üzerinde durulan bir husus olmasına rağmen, insanı konu edinen her türlü araştırmada kritik bir öneme sahiptir. Hammersley ve Atkinson (2007, s. 55) alanın fiziksel olarak ulaşılan bir yerden ibaret olmadığını ve alana erişimin, aralarına katılarak gözlem ya da mülakat yapmak istenilen grubun bunu kabul etmesiyle sınırlandırılmayacağını vurgularlar. Alana erişim kazanmak öncelikle olası katılımcılarla maddesel olmayan mesafeyi aşmayı ve araştırılanları bağlamında anlamayı gerektirir. İçeriden bir araştırmacının, paylaşılan kimlikler, ideolojiler ve/veya deneyimler bakımından, grubun bir üyesi olarak alana erişimde sorun yaşamayacağı düşünülür. Alana erişim ile de ilişkili olarak, katılımcıların güvenini kazanmak ve onlarla bir yakınlık kurabilmek, güvenilir bilgiler elde etmek için bir diğer önemli husustur (Kerstetter, 2012, s. 99). İçeriden bir araştırmacının gereken yakınlık ve güven inşa etme sürecini dışarıdan birine göre çok daha kısa sürede gerçekleştirebileceğine inanılır. Son olarak, üyelerle benzer deneyimlere sahip olan, aynı normları paylaşan bir araştırmacı, dışarıdan birinin anlamakta güçlük çekebileceği grup içi anlam ve değerleri, kullanılan jargonu da en doğru şekilde aktarabilir (Breen, 2007, s. 163).

Birbiriyle ilişkili olan ve birbirini besleyen bu üç kritik aşama için içeriden bir araştırmacının diğerlerine göre daha avantajlı bir konuma sahip olduğu söylenebilir; ancak diğer taraftan bu konunun bazı dezavantajlara da yol açabileceği düşünölmektedir. Örneğin araştırmacının körleşebilmesi, yani artık sıradan yaşam deneyimleri haline gelen unsurları dışarıdan bir gözle tartamaması, her şeyi sıradan kabul edip üzerine gitmemesi (Ergun ve

Erdemir, 2010, s.18). Diğer taraftan içeriden olmak aşırı özne ve ön yargılı olmaya yol açabilmektedir. Öyle ki, araştırmacıyı her şeyi kendi deneyimlerinden yola çıkarak yorumlama hatasına düşürebilir (Greene, 2014, s. 4). Son olarak katılımcıların, araştırmacının zaten kendileriyle ilgili konuları bildiklerini varsayarak, mülakatlarda bazı konularda konuşmamaları ya da konuşmaya istekli olamamaları; hassas konularda bir yabancıya konuşmak bazen daha kolay olabiliyorken, grup üyesinin yargılarından çekindikleri için rahat konuşamama ya da davranmamaları gibi durumlar da söz konusu olabilmektedir (Chavez, 2008, s. 483).

İçeriden araştırmacının dezavantajına olabilecek bahsi geçen tüm noktalarda ise dışarıdan bir konuma sahip araştırmacının daha avantajlı olduğu söylenebilir. Dışarıdan bir bakış açısı içeriden birinin sahip olduğu bilgilere tam olarak sahip olamayabilir ancak içeriden biri için sıradanlaşan şeyleri fark etmesini ve grup üzerindeki etkisini görmesini sağlayabilir. Ayrıca grubun işine yarayabilecek bilgiler üretmek, araştırma grubunun araştırmacıya destek vermeye gönüllü olmasını sağlayabilir (Kerstetter, 2012, s. 103). Bunun dışında, dışarıdan bir araştırmacının objektif bilgi üretimi sürecinde daha avantajlı olduğu savunulmaktadır; ancak burada objektiflikten ne anlaşıldığı ve beklendiği tartışılmalıdır. Saf bir objektiflik savunusu, araştırmasını yaparken bilim insanının tüm değerlerinden, ideolojisinden sıyrıldığını düşündürmektedir. Araştırma nesnesine yabancılığın ise bu “sıyırılma” işlemini daha da mümkün kıldığı savunulur. Oysaki dışarıdan da olsa, araştırmacının bağlamı ve ideolojik bakış açıları hep yanında olacaktır (Anlı, 2016, s. 424-25).

Farklı konular ve rollerin araştırmaya getirebileceği avantaj ve dezavantajların neler olabileceği tartışmaya açıktır; ancak bu avantaj ve dezavantajları her araştırmacı için her türlü araştırmada sabit kabul etmek epistemolojik bir hatayı beraberinde getirme riski taşımaktadır. Sonuçta yakınlık her zaman doğru bilgiyi, mesafe de her koşulda objektiviteyi doğurmayabilir. Bu açıdan, araştırmacının ve araştırma grubunun kimlikleri, değerleri ve deneyimlerinin - ayrıca mekân ve zamanın - konular üzerine ve araştırma sürecine, dolayısıyla da bilgi üretimine etkisi olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Konumsallığın, bu faktörler üzerine etkisi olduğu kadar bu faktörlerden etkilendiği, kendine dönüşlü bir olgu olduğu, buradan hareketle de sabit/katı olmadığı söylenebilir. Öyleyse bilgi üretiminin tüm bu faktörler arasındaki ilişkiselliğin bir sonucu olduğu savunulabilir.

Yakınlık ve Mesafe Arası Müzakere: “Arada Alan”

Konuların avantaj ve dezavantajlarının sabit olmaması gibi bir araştırmacıyı tamamen içeriden ya da dışarıdan olarak tanımlamak da pek mümkün görünmemektedir. Bu

noktada içeriden olma durumu sorgulanabilir: Bir grubun üyelerinin her biri birbirleri ile tamamen aynı mıdır? Örneğın kadınları düşöndüğümüzde “bir kadın basitçe bir kadın mıdır sadece?” (Cade, 1970, s.9) ya da “siyahi” bir birey sadece “siyahi” midir? Bu soru pek çok örnekle çoğaltılabilir. İnsanların kim oldukları sorusuna artık atfedilen kimliklerden çok inşa edilen, tercih edilen kimlikler yanıt vermeye başlamıştır (Avcıoğlu, 2011, s. 362). Bireylerin tercihleri, bireysel deneyimleri de kim oldukları, kendilerini nereye ait veya yakın hissettikleri üzerinde etkilidir. Bauman’a göre ((2017 [2004], s. 20) zamanla kişi “‘aidiyet’ ve ‘kimliğin’ alını yazısı olmadığıın, ömür boyu garanti sağlamadığıın, fazlasıyla müzakereye açık ve vazgeçilebilir şeyler olduğunun farkına varır”. Nihayetinde kişinin kendi karar ve eylemleri bu kimliklerin devamlılığını, anlamlarını ve dolayısıyla bir yere aidiyetin devam edip etmeyeceğini veya nasıl bir şekilde devam edeceğini belirlemektedir. Elbette kişiler başkalarının kendilerine yakıştırmaya çalıştıkları kimliklerle de baş etmek zorunda kalmaktadırlar (Bauman, 2017 [2004], s. 22). Bu nedenle, kim oldukları kendi tanımlamaları ve başkalarının onları nasıl gördükleri arasında süre giden diyalektik bir ilişkinin sonucu ortaya çıkabilmektedir.

Gündelik hayatımızda bir “statüler seti” ile yaşarız ve bu durum da bizi sosyal hayatımızdaki pek çok şey için içeriden pek çok başka şey için ise dışarıdan yapar (Merton, 1972, s. 22). Araştırmada da araştırmacı pek çok açıdan içeriden pek çok başka açıdan dışarıdan olabilir. Araştırmacının sahip olduğü etnisite, cinsiyet, yaş gibi özellikleri sabit olabilir ve belirli bir topluluğa aidiyeti çağrıştırabilir, ancak bu özelliklere araştırma grubu tarafından verilen “önem” süreç içerisinde değişiklik gösterebilir (Mercer, 2007, s. 7). Bu nedendir ki araştırma sürecinde de araştırmacının içeriden mi dışarıdan mı olduğünü anlamanın kesin bir yolu yoktur. Araştırmacı pek çok açıdan araştırma yaptığı insanlarla benzeşmeyebilir ancak pek çok başka açıdan benzeşebilir. Kerstetter’e göre (2012, s.99) araştırmacının dışarıdan olduğunun kabulü genellikle araştırma grubunun çok farklı bir oluşum olduğünü baştan kabul etmek anlamına gelebilir. Aynı yorum içeriden olduğünü düşönen bir araştırmacı için de genişletilebilir. Araştırmacının ve araştırılanların içeriden olduğunun kabulü diğer herkesin bu grubun dışında çok farklı oluşumlar olduğuna çağrışım yapmaktadır. Bu durumda, kimliklerin ve ideolojilerin birini anlama veya anlamama da öncelikli faktörler olduğuna dair ön kabulleri benimsemek yerine araştırma sürecine odaklanmak daha faydalı olacaktır.

Araştırmacının ve araştırılanların konumlarının süreç içerisinde nasıl da değişkenlik gösterebileceği üzerine, örneğın, Kerstetter (2012) dört farklı araştırmanın katılımcıları ve

araştırmacıları ile kendilerini ve diğerlerini dışarıdan, içeriden ya da ikisinin arasında bir yerlerde görüp görmediklerini sorgulamıştır. Sonuç olarak katılımcıların da araştırmacıların da kendilerinden ve diğerlerinden yer yer içeriden yer yer dışarıdan olarak söz ettiklerini görmüştür. Bu durum araştırmanın başından sonuna kadar araştırmacının ve katılımcıların konumlarının sabit kalmadığını göstermektedir. Aynı şekilde Ergun ve Erdemir (2010), Türk ve Sünni olarak Türkiye’deki Alevilerle; bir Türk olarak ise Azerbaycan’daki Azerilerle yürüttükleri araştırmalarında bir yönleriyle içeriden bir yönleriyle de dışarıdan olma deneyimini elde etmişlerdir. Onlara göre içeriden ya da dışarıdan biri olma durumları araştırma süresince değişiklik göstermiştir ve bunda kendi kimlikleri ve katılımcılarla olan etkileşimleri etkili olmuştur. Benzer şekilde, Mutlu (2018), bir Türk kadın araştırmacı olarak Türkiye vatandaşı olan Kürtlerle yürüttüğü araştırmasında dışarıdan konumunun araştırma sürecinde, farklı mekânlarda nasıl da farklı etkiler yarattığını keşfetmiştir. Diyarbakır’da yürüttüğü araştırmasında hedeflediği grubun içerisine daha rahat girerken, İstanbul’da yürüttüğü araştırmada alana erişimde oldukça sıkıntı yaşamıştır. Katılımcıların mekânlarla ilişkili olan farklı toplumsal bağamları ve farklı deneyimleri araştırmacının bir “Türk” olduğunu bazen görünmez kılabilmişken bazen de fazlasıyla vurgulanan bir kimliğe dönüştürmüştür.

İçeriden bir konuma sahip olduklarını düşünöen araştırmacıların da aslında sanıldığı kadar rahat bir araştırma süreci geçirmedikleri söylenebilir. Bir önceki bölümde belirtildiği üzere içeriden olmak bazı araştırmacılara umdukları avantajları sağlamamıştır. Unluer’e göre (2012) bunun en önemli sebebi araştırmacıların genellikle kendilerinin “içeriden olma rolleri” ile “araştırmacı olma rolleri” arasında denge kurmada sıkıntı yaşamalarıdır. Örneğin Brayboy ve Deyhle’nin (2000) araştırma deneyimlerini yazdıkları makalelerinde Brayboy, içeriden olduğunu düşündüğü Hint-Amerikan bir genç grup üzerine yaptığı araştırmada, veri toplamada nasıl da zorlandığını anlatmaktadır. Brayboy’un araştırmacı kimliği ve rolü, ellinde sürekli not defteri ile gezmesi, mülakat yapmak isterken sorduğu alışılmışın dışındaki sorular gözlem grubunu rahatsız etmiş ve onunla iletişim kurmaya isteksiz hale getirmiştir. Brayboy bu deneyimle birlikte, aslında araştırmacı kimliği sebebiyle bir anlamda grubun dışında olduğunu fark etmiştir. Benzer bir durum Ganga ve Scott’ın (2006) araştırmalarında gözlemlenebilir. İtalyan araştırmacı İngiltere’deki İtalyan göçmenlerle, İngiliz araştırmacı Fransa’daki İngiliz göçmenlerle araştırma yapmışlardır. Araştırmanın en başında kendilerini içeriden görmelerine rağmen, araştırma sürecinde sosyo-ekonomik farklılıklar, yaş farklılıkları, araştırmacı kimliği gibi faktörler araştırmacıların içeriden olma durumlarını etkilemiştir. Araştırma katılımcıları ile aynı ulusal kimliğe sahip olmak tek başına onlara

avantaj sağlamamıştır. Yine kendisi de Somalili olan Kusow (2003), Kanada'daki Somalili göçmen grup üzerine yürüttüğü araştırmasında araştırmacının içeriden ya da dışarıdan konumunun literatürde bahsi geçtiği kadar basit bir ayrıma dayanmadığını, çok daha karmaşık bir süreç olduğunu deneyimlemiştir. Kültürel değerler yer yer onun araştırmacı kimliği ile çatışmış ve kendi konumunu sorgulamasına yol açmıştır. Örneğin bir erkek olarak kadın göçmenlerle iletişim kurmada sorun yaşamıştır. Bu açıdan sadece etnik kimliği değil, yanı sıra pek çok kimliği de araştırma sürecinde rol oynamıştır. Kusow'un da (2003) deneyimlediği gibi araştırmacının konumunun araştırmanın en başında verili olmadığı ve bunun araştırma sürecinde katılımcılarla etkileşim halindeyken belirlendiği söylenebilir.

Araştırmacı kendini içeriden de görse dışarıdan da deneyimleyecekleri önceden belirli değildir; bunlar, kendisi ve katılımcıları arasındaki etkileşimde ve bağlamda gizlidir. Bu açıdan konumsallığın avantaj ve dezavantajları üzerine yorumlar yapılsa da her araştırmacının deneyiminin biricik olduğu söylenebilir. Ayrıca elde edilecek bilginin ne derece gerçeğe yakın olduğu sorusunu da yanıtlamak bu noktada güçleşmektedir. Gerçekliğin ne olduğunu sorgulayan Simmel'e göre bir şeyin ideal resmini çizmenin bir yolu yoktur, her birey o şeyin resmini kendi konumu ve bakış açısına göre çizecektir:

Eğer A ve B'nin farklı M anlayışları varsa, bu hiçbir şekilde eksiklik veya aldatma anlamına gelmez. Daha ziyade, A'nın, doğası ve toplam koşullarıyla belirlenen, M ile olan ilişkisi göz önüne alındığında, A'nın M resmi onun için doğrudur; aynı şekilde B için de farklı bir resim doğrudur. Bu iki resmin ötesinde, M hakkında nesnel olarak doğru bilgiler bulunduğunu, ayrıca A'nın ve B'nin resimlerinin bu nesnel bilgiyle örtüştüğü ölçüde meşru kılınacağını söylemek oldukça yanlış olabilir (Simmel, 1950, s. 309).

Geertz'e göre de (2008, s. 102), alan araştırmacılarının alandakilerin tam olarak ne düşündüklerini ortaya koyabilen birileri olduğu inancı vardır. Ona göre bu inanış, şüphesiz ki araştırmacıların doğüstü, büyüsel yeteneklere sahip olduklarını savunmakla aynı şeydir. Konumsallık tartışması da aslında bu inanışın bir dışı vurumudur (müthiş bir objektiflik ya da müthiş bir anlayış). Oysaki olayı anlayabilmek için illa da "yerlilerden" biri olmak gerekmemektedir, çünkü onların ne düşündüğünün birebir resmini ortaya koymak Geertz'e göre imkânsızdır:

İşin püf noktası, muhataplarımızla bir çeşit iç ruhsal bağlantı kurmamız değildir: Onlar da bizim gibi kendi ruhlarına sahip olmayı yeğleyecekleri için böyle bir çabaya zaten pek aldırmayacaklardır. Marifet onların ne yapmayı düşündüklerini kestirebilmektir (Geertz, 2008, s. 105).

Yukarıdaki örneklere de göröldüğü gibi, tamamen içeriden ya da tamamen dışarıdan olmak, bu konumlardan birini diğere tercih etmek ya da birinin diğereinden daha gerçekçi/objektif bilgi sağlayacağını savunmak araştırma sürecinde pek de olanaklı görölmemektedir. Bunun yerine her iki konumun da iç içe geçtiğı, birbiriyle müzakere içerisinde olduğı ve bu konumların aslında araştırmacı ve araştırılanlar -ve onların çoklu kimlikleri- arasındaki etkileşimden doğduklarını söylemek yerinde olacaktır. Dwyer ve Buckle (2008, s. 60), bu iki konum arasındaki diyalektik ilişki sonucu ortaya çıkan yeni konumu “arada alan (the space between)” olarak tanımlamaktadırlar. Bu tanım araştırmacının ya da araştırma katılımcılarının benzerlikleri ve farklılıkları arasındaki karmaşık ilişkiyi resmetmeye yardımcı olmaktadır:

Bir gruba üye olmak, o grup içindeki tam aynılığı ifade etmez. Aynı şekilde, bir grubun üyesi olmamak da tam bir farkı ifade etmez. Öyleyse, anlayış ve deneyim aralığını aşırı derecede daraltan ikili alternatifleri desteklememiz paradoksal görünecektir (Dwyer ve Buckle, 2008, s. 60).

İçeriden ve dışarıdan konumların birbiriyle çelişen iki ayrı konum olduğunu varsaymak yerine bu konumların araştırmanın başından sonuna akışkanlık sergilediğini söylemek araştırmacıya hareket alanı açacaktır (Breen, 2007, s. 170; Griffith, 1998, s. 362). Hammersley’e göre (1993, s.433) ne tek başına içeriden olmak ne de dışarıdan, geçerli bir bilgiye erişim için yeterli olmamaktadır; bunun yerine “[gruba] dâhil olma ve [gruptan] yabancılaşmanın makul bir birleşimi geçerli bilgiye erişme şansını artırabilir”.

Düşünömsellik ve Arada Alan İlişkisi

Araştırmacının konumunun araştırma süreci boyunca alacağı değışik boyutların ve bu boyutların araştırma üzerine olası etkilerinin farkına varılması noktasında düşünömsellik devreye girmektedir. Düşünömsellik kelime anlamı olarak “zihnin kendi üzerine dönmesi, kendisinin hem öznesi ve hem de nesnesi olabilme kapasitesini, bilincin kendi öz bilincine sahip olması durumunu ifade eder” (Cevizci, 2017, s. 371). Araştırma sürecinde düşünömsellik, araştırmacının kendisini eleştirel olarak değıerlendirme; kendisinin bilgi üretimi sürecindeki rolünü anlama; ön yargılarının, inançlarının, hassasiyetlerinin, sahip olduğı kimliklerin ve kişisel deneyimlerinin araştırmaya olası etkileri konusunda tetikte olma çabasıdır (Berger, 2015, s. 220). Brannick ve Coghlan’a göre ise (2007, s.60) düşünömsellik “araştırmacı ve araştırmanın hedefleri arasındaki ilişkiyi keşfetmek ve bununla başa çıkabilmek adına sosyal bilimlerde kullanılan bir kavramdır”. Onlara göre bu kavramı epistemolojik ve metodolojik olarak iki şekilde sınıflandırmak mümkündür. Epistemolojik

düşünömsellik araştırmacının inanç sistemine ve teorik kabulleri üzerine odaklanırken, metodolojik düşünömsellik araştırmacının araştırma alanındaki olası etkileri üzerinde durmaktadır. Aslında her ikisi de bir araştırmacının kendini ve araştırma sürecindeki rolünü değerlendirebilmesi adına önemlidir.

Düşünömsellik, özellikle yorumlayıcı ve nitel araştırmaların önem kazandığı 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, araştırmacının konumunu sorgulamak ve iç denetlemeyi sağlayarak nitel araştırmaların kalitesini artırma çabasıyla gereklilik haline gelmiştir (Hellowell, 2006, s. 484). Özünde, bilginin üretim sürecinin araştırmacıdan bağımsız olduğu fikrini sorgular. Araştırma sorusunun belirlenmesi, araştırmanın tasarlanması, araştırmada sorulacak sorular ve yapılan gözlemler, katılımcılarla kurulacak ilişki, verilerin analiz edilmesi ve araştırma sonuçlarının raporlaştırılması da dahil başından sonuna her aşamada araştırmacı aktif bir role sahiptir (Yanow ve Schwartz-Shea, 2009, s. 35). Düşünömsellik bu rolün farkına varılması ve araştırma sürecine etkisinin minimuma çekilmesi çabasıdır (Düşünömselliğin nicel araştırmalar için önemi ile ilgili bk. Lipp, 2007; Truex vd., 2006; Weber, 2013).

Bourdieu'ya göre sosyolojik/antropolojik bir araştırmada da, teori üretme sürecinde de düşünömsellik bir gerekliliktir. Sosyolojik bir teori en nihayetinde bir entelektöelin görüş açısından süzölerek ortaya atılmaktadır. Bunun farkına varmayanlar ya da objektiflik iddiası ile kendi bakış açısını ve nesneye yansıttıklarını görmeyerek saf bir gerçeklik resmi çizdiklerini iddia edenler, "teorist ya da entelektöalist yanlılığa" düşmektedirler (Bourdieu ve Wacquant, 2016, [2001] s. 54). Barnes'e göre de (2016, s. 316) bilim insanının objektiflik iddiası onun bilgi üretimine yansıttıklarının maskelenmesine yol açacak ve bilgi iddialarına karışan değerlerine "sahte bir meşruiyet" kazandıracaktır.

Bourdieu'ya göre araştırmacı incelediği şeyi nesneleştirirken kendisini de nesneleştirip inceleyebilmelidir. Bu durum incelediği şey ile kendisi arasındaki ilişkiyi görmesini, kendi bağlamının yol açabileceği yanlılıkları keşfedebilmesini ve böylelikle de kendisi ile incelediği arasına gerekli bir mesafeyi koyabilmesine yardımcı olacaktır (Bourdieu ve Wacquant, 2016, [2001], s. 29-40). Ona göre araştırmacının sadece toplumsal bağlamı, kültürel birikimi değil aynı zamanda ve belki de daha çok bir şekilde, araştırmacı/entelektöalist kimliği onun ele aldığı nesne ile olan ilişkisini belirlemektedir. Bu noktada, bir önceki bölümde bahsi geçen, içeriden olduğu için bilgi derleme sürecinde rahat edeceğini uman, ancak araştırmacı kimlikleri nedeniyle alana girmede/yakınlık kurmada sorun yaşayan araştırmacılar hatırlanabilir. Yanı sıra bir bilim insanının süzgecinden geçen bir kavram, yerelden biri için

çok farklı anlamlar ifade edebilir. Örneğın bir antropoloğın akrabalık kavramını açıklama şekli ile bir kabile üyesi için ifade ettiğı anlamlar farklılık taşıyabilmektedir. Ancak Bourdieu için “bu bizi, kuramsal bilginin hiçbir işe yaramadığı sonucuna değil, sınırlarının bilinmesi ve her bilimsel döküme bir de bilimsel dökümlerin sınırlarının dökümlerinin eklenmesi gerektiğı sonucuna götürür” (Bourdieu ve Wacquant, 2016 [2001], s. 55).

Yanow ve Schwartz-Shea ‘nin (2009, s. 34) belirttiğı üzere, kendi yaşam deneyimleri, toplumsal bağlamı ve ideolojik bakış açılarından kaynaklı olarak her bir araştırmanın bir araştırma olgusunu anlama ve deneyimleme süreci farklı olacaktır. Objektiflik bilimsel bilginin ilerlemesi adına önem taşımaktadır ancak yine de elde edilen verilerin araştırmanın kendi değer süzgecinden geçerek yorumlandığı inkâr edilmez. Bu nedenle bu etkiyi en aza indirebilmek adına, araştırmanın araştırma alanına girmeden önce kendi kültürel ve bireysel gerçekliğinin; araştırma süreci ve sonrasında da araştırma bulguları üzerine olası etkilerinin farkında olması beklenir (Denzin ve Lincoln, 2003, s. 31). Aynı şekilde, katılımcıların da araştırmaya yapacakları katkılar, kendi bağlamlarına ve araştırıcı ile olan etkileşimlerine göre şekillenecektir. Araştırmanın araştırma grubunu nasıl gördüğünün yanı sıra onların araştırıcıyı nasıl gördüklerinin de farkında olmak gerekmektedir (Brayboy ve Deyhle, 2000, s. 164). Bu bakımdan düşünömselliğın araştırıcıya sosyal dünya ve kendi araştırması arasındaki etkileşimi keşfetmesini sağlayacağı söylenebilir (Lipp, 2007, s. 20).

Araştırmanın araştırma alanında nerede durduğunu; alana erişim sağladıktan sonra, yani katılımcılarla bir güven ilişkisi inşa ettikten sonra ne kadar onlar gibi ne kadar onlardan farklı olduğunu/olacağını fark etmesi önemlidir. Hammersley ve Atkinson’un (1995, s.110) üzerinde durduğı üzere özellikle etnografik çalışmalarda gittikçe “yerlileşme (going native)” riski bulunmaktadır. Bu durum ise araştırmanın empati duyma ile mesafe koyma arasında nerede duracağını bilememesi ve araştırıcı kimliğini kaybetmesi ile sonuçlanmaktadır. Yakınlık ve empati, grup içi anlamlara olabildiğince yaklaşma adına faydalı olabilecekken bir yandan da aşırıya kaçıkça araştırıcıyı körleştirebileceğı ve objektif bakış açısını kaybettirebileceğı düşünülmektedir. Bu noktada hem yakınlığın hem yabancılığın aşırıya kaçmaması ve ortada bir yerde konumlanma verilerin kalitesi adına önemli görölmektedir (Hammersley, 1993, s. 432). Araştırmanın araştırma süresince kendini tartması ve yakınlık-mesafe arasında nerede olduğunu görmesi açısından düşünömsellik işlevsel bir role sahiptir. Düşünömsellik, özetle, araştırmanın kendi konumunu fark etmesi, konumunun araştırma sürecinde nasıl ve hangi etkenlere göre şekillendiğini gözlemlemesi ve bu değışimin araştırma bulguları üzerine olası etkileriyle baş edebilmesi adına önem taşımaktadır.

Sonuç

Yukarıdaki tüm değerlendirmeler göstermektedir ki, konumsallık bir bakıma kimliklerin belirlediği, bir bakıma araştırmacının takındığı role ve araştırma sürecine göre şekillenen bir pozisyonu temsil etmektedir. Konumsallık, bilgi üretimi süresince araştırmacının perspektifini etkileyeceği için üzerine düşünölmesi ve tartışılması gereken önemli bir olgudur. İçeriden ya da dışarıdan konumların birini diğerine tercih etme ya da üstün kılma çabası yerine, her iki konumun da araştırmaya katabileceklerinin farkında olmak bilgi elde etme sürecine katkı sağlayacaktır. Kimlikleri, statüleri tek ve sabit görmek, konumların da sabit ve kesin çizgilerle ayrıymış gibi tezahür edilmesine yol açmaktadır. Araştırmacı ideolojik ve bağlamsal olarak kendini araştırma grubuna yakın da görse uzak da en nihayetinde gerçeği süreç belirlemektedir. Belki de en önemlisi her araştırmanın kendi dinamikleri olduğunu ve bu dinamiklerin zaman, mekân ve kişilere göre değişiklik gösterdiğini en başından kabul etmektir.

Her araştırmacının alana girmeden önce kendini konumlandırıdđı bir yer, ön düşünöceler ve hisler mutlaka olacaktır ancak düşünömsel bir tavırla kendi duygu ve düşünöcelerinin farkında olması, neyi neden düşünödüğünü sorgulaması kendi konumuna da yakın bir bakış atmasına yardımcı olacaktır. Araştırmacının kendini ve katılımcıları araştırma sürecinde değerlendirmesi, kendinden ve alandakilerden kaynaklı durumları fark edebilmesi için düşünömsellik önemli bir tutum olarak belirlemektedir. Bourdieu'nun belirttiği gibi hem teorik hem de pratik bilgi üretiminde entelektüel, kendinden bir şeyler katmaktadır ve kattıklarının farkında olması için de en önemlisi düşünömsel bir tavır takınmasıdır (Bourdieu ve Wacquant, 2016 [2001], s. 29). Araştırmacı, katılımcıları ve gerçeğliği sorguladığı kadar silahlarını kendine çevirerek kendi gerçeğliğini de sorgulamalıdır; kendini nesnelleştirebilmelidir. Her türlü teorik ve pratik çabada teorisyenin/araştırmacının kendi konumunu sorgulamaya ve tartışmaya açması, şüphesiz ki, teorisyenin/araştırmacının rolünün açıkça ortaya konulmasını sağlamakta ve güvenilirliği artırmaya yardımcı olmaktadır.

Sonuç olarak, araştırmanın bilimsel bir serüven olduğu söylenebilir ve konumların bu serüvenin işleyişine yön verdiği doğrudur. Ancak daha doğru bir şey vardır ki, serüvenin kendisi de, yani içerisinde yer alan karakterler, hikâyenin geçtiği mekan ve zaman gibi unsurlar da konumlara yön vermektedir. Bu ilişkiyel süreç göstermektedir ki ne süreç ne de konumlar sabit değildir ve ikisinin etkileşiminden yepyeni bir şey ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan her şeyin özeti olarak Dwyer ve Buckle'ın (2008) "arada alan" tanımını kullanılabilir. Bunun hem böyle olabileceğini bilmek hem de kendini daha en başta arada bir yerlerde

Kaçar-Tunç, G. (2020). Nitel araştırmalarda konumsallık ve düşünömsellik: Yakınlık ve mesafe arası müzakere. *Humanitas*, 8(16), 249-266

konumlandırmak araştırmacıya alanda özgürlük sağlayacak; gerektiğinde empatik gerektiğinde mesafeli olabilmesine yardımcı olacaktır. Hem içeriden hem de dışarıdan bir bakış edinebilmenin en gerçekçi yolu bu olabilir.

Kaynakça

- Anlı, Ö. F. (2016). *Bilim savaşları: Modern bilim imgesinin dönüşümü*. Ankara: Phoenix.
- Avcıoğlu, G. ř. (2011). Yapısal kimlikten seçimlik kimliğe: Kimliğin medya aracılığıyla yeniden üretimi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 359-370.
- Barnes, B. (2016). Bilim ve ideoloji. *Bilim sosyolojisi incelemeleri: Temel yaklaşımlar, kavramlar ve tartışmalar* (2. baskı) içinde (s. 329-361). Ankara: Doğubatı.
- Bauman, Z. (2017). *Kimlik*. (M. Hazır, Çev.). Ankara: Heretik. (Orijinal çalışma basım tarihi 2004).
- Berger, R. (2015). Now i see it, now i don't: Researcher's position and reflexivity in qualitative research. *Qualitative Research*, 15(2), 219-234.
- Bourdieu, P. ve Wacquant, L. (2016). *Düşünömsel bir antropoloji için cevaplar* (8. baskı). (N. Ökten, Çev.). İstanbul: İletişim. (Orijinal çalışma basım tarihi 2001).
- Brannick, T. ve Coghlan, D. (2007). In defense of being native. *The Case for Insider Academic Research*, 10(1), 59-74.
- Brayboy, B. M. ve Deyhle, D. (2000). Insider-outsider: Researchers in American Indian communities. *Theory Into Practice*, 39(3), 163-169.
- Breen, L. J. (2007). The researcher 'in the middle': Negotiating the insider/outsider dichotomy. *The Australian Community Psychologist*, 19(1), 163-174.
- Cade, T. (Ed.) (1970). *The black woman: An anthology*. New York, USA: New American Library.
- Cevizci, A. (2017). *Felsefe sözlüğü* (6. baskı). İstanbul: Say.
- Chavez, C. (2008). Conceptualizing from the inside: Advantages, complications, and demands on insider positionality. *The Qualitative Report*, 13(3), 474-494.
- Denzin, N. K. ve Lincoln, Y. S. (Ed.) (2003). *Strategies of qualitative inquiry* (2. Baskı). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Dwyer: C. ve Buckle, J. L. (2009). The space between: On being an insider-outsider in qualitative research. *International Journal of Qualitative Methods*, 8(1), 54-63.
- Ergun, A. ve Erdemir, A. (2010). Negotiating insider and outsider identities in the field: 'Insider' in a foreign land; 'outsider' in one's own land. *Field Methods*, 22(1), 16-38.
- Gair, S. (2012). Feeling their stories: Contemplating empathy, insider/outsider positionings, and enriching qualitative research. *Qualitative Health Research*, 22(1), 134-143.

Kaçar-Tunç, G. (2020). Nitel araştırmalarda konumsallık ve düşünömsellik: Yakınlık ve mesafe arası müzakere. *Humanitas*, 8(16), 249-266

Ganga, D. ve Scott, S. (2006). Cultural insiders and the issue of positionality in qualitative migration research: Moving across and moving along. *Researcher-Participant Divides*, 7(3), Art. 7.

Geertz, C. (2008). Yerli Gözüyle. Antropolojik anlamamanın doğası üstüne. *Toplum bilimlerinde yorumcu yaklaşım* (2. baskı) içinde (s. 101- 125). İstanbul: Deniz.

Greene, M. J. (2014). On the inside looking in: Methodological insights and challenges in conducting qualitative insider research. *The Qualitative Report*, 19(29), 1-13.

Griffth, A. I. (1998). Insider/outsider: Epistemological privilege and mothering work. *Human Studies*, 21, 361-376.

Hammersley, M. (1993). On the teacher as researcher. *Educational research: Current issues* içinde (s. 425-445). London, UK: Paul Chapman.

Hammersley, M. ve Atkinson, P. (1995). *Ethnography: Principles in practice*. New York, USA: Routledge.

Harmanşah, R. ve Nahya, Z. N. (2018). *Etnografik hikâyeler* (2. baskı). İstanbul: Metis.

Hellawell, D. (2006). Inside out: Analysis of the insider outsider concept as a heuristic device to develop reflexivity in students doing qualitative research. *Teaching in Higher Education*, 11(4), 483-494.

İdeoloji (t.b.). Türk Dil Kurumu Sözlükleri. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=ideoloji>

Kerstetter, K. (2012). Insider, outsider, or somewhere in between: The impact of researchers' identities on the community-based research process. *Journal of Rural Social Sciences*, 27(2), 99-117.

Kusow, A. M. (2003). Beyond indigenous authenticity: Reflections on the insider/outsider debate in immigration research. *Symbolic Interaction*, 26(4), 591-599.

Lipp, A. (2007). Developing the reflexive dimension of reflection: A framework for debate. *International Journal of Multiple Research Approaches*, 1, 18-26.

Lynch, W. T. (2016). İdeoloji ve bilimsel bilginin sosyolojisi. *Bilim sosyolojisi incelemeleri: Temel yaklaşımlar, kavramlar ve tartışmalar* (2. baskı) içinde (s. 417-449). Ankara: Doğubatı.

Mercer, J. (2007). The challenges of insider research in educational institutions: Wielding a double-edges word and resolving delicate dilemmas. *Oxford Review of Education*, 33(1), 1-17.

- Merton, R. K. (1972). Insiders and outsiders: A chapter in the sociology of knowledge. *American Journal of Sociology*, 78(1), 9-47.
- Mulkay, M. (2016). Bilimde normlar ve ideoloji. *Bilim sosyolojisi incelemeleri: temel yaklaşımlar, kavramlar ve tartışmalar* (2. baskı) içinde (s. 362-385). Ankara: Doğubatı.
- Mutlu, Y. (2018). Biz ve onlar sarkacında: Bir Türk kadın araştırmacı olarak Türkiye’de zorunlu Kürt göçü çalışmanın şeceresi. *Etnografik hikayeler* (2.baskı) içinde (s. 35-55). İstanbul: Metis.
- Özlem, D. (2015). *Kültür bilimleri ve kültür felsefesi*. İstanbul: Notos.
- Qin, D. (2016). Positionality. *The Wiley Blackwell encyclopedia of gender and sexuality studies* içinde (s. 1-2). New York, USA: John Wiley ve Sons.
- Reflexivity (t.b.) Cambridge Dictionary. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/reflexivity>
- Ritzer, G. ve Stepnisky, J. (2014). *Sosyoloji kuramları*. Ankara: De ki.
- Rowe, W. E. (2014). Positionality. *The SAGE encyclopedia of action research* içinde (s. 627-628). London, UK: Sage.
- Simmel, G. (1950). Knowledge, truth, and falsehood in human relations. Kurt H. Wolff (ed.) *The sociology of Georg Simmel* içinde (s. 307-316). New York: The Free Press.
- Simmel, G. (2015). *Bireysellik ve kültür* (2. baskı). (T. Birkan, Çev.). İstanbul: Metis.
- Truex, D., Holmström, J. ve Keil, M. (2006). Theorizing in information systems research: A reflexive analysis of the adaptation of theory in information systems research. *Journal of the association for information systems*, 7(12), 797-821.
- Unluer, S. (2012). Being an insider researcher while conducting case study research. *The Qualitative Report*, 17(29), 1-14.
- Weber, M. (2017). *Sosyal Bilimler Metodolojisi* (3. basım). (V. Saygın Öğütle, Çev.). İstanbul: Küre. (Orijinal çalışma basım tarihi 1949).
- Weber, R. (2003). Editors comments: The reflexive researcher, *MIS Quarterly*, 27(4), 5-14.
- Yanow, D. ve Schwartz-Shea, P. (2009). Interpretive research: Characteristics and criteria. *Revu Internationale de Psychosociologie*, 35(15), 29-38.